

Syllabus contentorum.

1. Orientii Commonitorium fidelium, cum notis Henr. Leonh. Schurzgleischi.
2. Christ. Gottfr. Stentzelii Liber de aurium blandimentis veris magis quam blandis.
3. Io. Abrah. Birnbaum de natura ac usu studii antiquitatum liber singularis.
4. Io. Christian. Fischeri selecta et rariora Latini purioris monumenta, ubi habentur a) Frid. Gotthilf Marshall dicti Greiff Panegyricus in obitum uxoris Sophiae Eliab. Schwartzpessalgie. b) Io. Phil. Steuoghtii Progr. de uno studiosiorum genere seligendo. c) Eiusd. Progr. de hierarchia Romana. d) Christian. Gott. Schwarzii Progr. in obitum Christiani Gottfr. Laur. Rinxi. e) Epistola quodam selectiores Nemo. p) Io. Alexand. Brasigiani Plav. Omnis. s) Eiusd. Elegia Messus in dolio. e) Io. Pasjeratii Nichil. 2) Io. Henr. Aczerii Carmina nonnulla. 7) Io. Christ. Fischeri Panegyricus in natalem Frederici III. principis heredis Saxonis Gothiani. h) Et. Oratio de concordia rationis et perspicua elegantiq. latina dictionis. i) Et. Comentario de iudicio pharaon filii Romani vulgo neglecto. k) Inscriptio.
5. Io. Henr. Schaeferi Schedion critico-philologicum, in quo genuina indoles linguarum IV. cardinalium, scilicet Germanicæ, Latine, Græcæ ac Hebrææ, simulq. neui quidam in vulgaribus præceptis, nec non aliqua compendia doctrinæ adhibenda ostenduntur.
6. Georg. Christian. Hallbaueri Diss. de reeta linguarum descendarum ratione.
7. Eiusd. Diss. de scriptura eius origine, natura et variis modis, præcipua per litteras ex ere fusas.
8. Christ. Gottl. Ioecheri Diss. de M. Antonii Triumviri Timone.
9. Sigism. Frid. Dreygii Comentario de correctoribus imperii Romani.
10. Io. Christian. Fischeri Diss. de Hubertino clerico Crescentinate, elegantiorum litterarum saculi XV. in Italia inspiratore.
11. Erhard. Reuschii Diss. de bibliothecis Romanorum.
12. Mich. Lilienfeldi Diss. de philotheci vario, eandem usu et abusu.
13. Io. Henr. Martii Diss. de præcipuis iisdem, antiquioribus litterarum statioribus ac Mæcenatibus.
14. Sigism. Fritschii Diss. de præcipuis iisdem, recentioribus litterarum statioribus ac Mæcenatibus.
15. Io. Gottlob Guttlerei Comentario de lectione monumentorum Græcorum Latinorum, acronastica et eius in primis dignitate.
16. Sigism. Frid. Dreygii Animadversiones in Fabri thesaurum continuatæ.
17. Dan. Guil. Molleri Diss. de S. Aurelio Victore.
18. Eiusd. Diss. de C. Fannio.
19. Io. Gottfr. Hauptmanni Diss. de Atticisms.
20. Io. Georg. Cecardi Censura diplomati Carolini de scholis Onabrugensis ecclesie Græcis et Latinis, ab objectionibus Iodoc. Herm. Munningski vindicata.
21. Sam. Florentis Reuini Diss. de profesoribus veteris ecclesie martyribus.
22. Gottlieb Wernsdorffii Diss. de constitutionum apostolicarum origine, contra Guil. Whistonum.
23. Io. Iust. Spier Diss. qua testimonia patrum V. primorum seculorum de Pauli apostoli itinere in Hispaniam conclusio labefactantur.
24. Alexand. Politi Oratio de literarum Græcarum necessitate.
25. Adr. Stegeri Diss. de insulis sacre dignitatis insignibus.
26. Jac. Perizonii Diss. de rebz atque incrementis Prætorum.
27. Io. Frid. Weidleri Diss. de sacramentalibus.
28. Io. Jac. Syrbi Sententia theologorum nigrarum de determinata futurorum contingentium veritate adjecta.
29. Erh. Reuschii Diss. de immutabili nature lege.
30. Io. Georg. Walchi Diss. de episcopo patre spiritali.
31. Eiusd. Diss. de variis theologiae tradendi methodis.
32. — Historia transsubstantiationis pontificia.
33. — Diss. de formulis salutandi apostolicis.
34. Henr. Klausingeri Diss. de methodo demonstrandi mathematicæ, ad res theologicas non applicanda.
35. Frid. Jac. Fienhaveri Diss. de eodem argumento.

39.
PROGRAMMA THEOLOGICUM,
DE DISCRIMINE

ARTIS
RHETORICAE
ET
HOMILETICAE,

QUO,

AD

PRAELECTIONES PUBLICAS

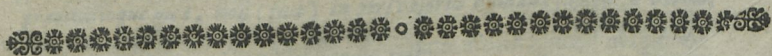
DE

RE HOMILETICA HABENDAS,
FUTUROS AUDITORES

PRAEPARAT

JOHANNES DANIEL HERRNSCHMID,

S. S. Theol. Lic. huc usque Superintendens, Consilia-
rius Consistor. & Concionator Aulicus in Principatu
Nassovio-Idsteniano, jam Prof. Publ. Theol.
Ord. in Alma Fridericiana.

HALAE,
LITERIS ORPHANOTROPHEL
M DCC XVI.

PROGRAMMA THEOLOGICUM
DE DISCRIMINE
ARTIS
RHETORICAE
ET
HOMILITICAE

QUO
AD
PRAELECTIONES PUBLICAS
DE
RE HOMILITICA HABENDAS,
FUTUROS AUDITORES
PRAEPARAT
JOHANNES DANIEL HERRNSCHMIDT,

S. S. Theol. Lic. huc usque Superintendentens, Consiliarius
Consistorii & Cantoratus Aulicus in Principatu
Nassovico-Idubovico, Jam Prof. Publ. Theol.
Ord. in Alma Fridericiana.

H A L A E,
LITERIS ORPHANOTROPHICIS
M DCC XVI

I. N. J.

Postolus Gentium, Paulus,
 cum Evangelium prædicans inter Græcos versaretur, si rationis iudicium sequi voluisset, haud dubie omnem humanæ eruditionis & sapientiæ apparatus afferre, & optimas eloquentiæ regulas adhibere debuisset, ad nationem istam, literis atque artibus præ aliis excultam, eo facilius permovendam, Christoque lucrandam.

Quam diversam autem ab hoc iudicio viam ingressus, & feliciter etiam emensus fuerit, ipse nos docet verbis clarissimis, cum ita scribit: *1. Cor. II, 1. Et ego veniens ad vos, Fratres, veni non secundum excellentiam sermonis, aut sapientiæ, annuntians vobis testimonium Dei, v. 2. Non enim iudicavi (me) scire quid in vobis, nisi Iesum Christum, & hunc quidem crucifixum, v. 3. Et ego in infirmitate & in timore, & in tremore multo fui apud vos, v. 4. Et sermo meus, prædicatioque mea, non (fuit) in persuasoriis humanæ sapientiæ verbis, sed in demonstratione spiritus & potentie, v. 5. ut fides vestra non esset in sapientia hominum, sed in virtute Dei.*

Fortiter sane opponit Apostolus receptis apud Græcos dicendi artificii suam, Christum annunciandi consuetudinem, ita

ut singula oppositionis hujus membra summopere mereantur, diligenti cura inter se conferri.

Tantum abest, cum ad Corinthios accederet, ut ipsorum ingenio suam attemperaret conversationem & prædicationem, ut potius dicat, *ego veniens ad vos*, (quos probe nōram Rhetoricæ & Philosophiæ maxime deditos) nihil curavi vestrarum artium præcepta, sed deliberato consilio *veni*, sine pompa ista, qua vestri Rhetores excellere creduntur, facundia, & sine laudata etiam illa Philosophorum *sapientia*; quin, contrario plane studio, simplici narrandi & nunciandi modo usus sum, in testimonio Dei vobis manifestando.

Immo tam longe deflectit divinus Evangelii Præco suam a Corinthiorum expectatione methodum, ut id, quod auribus ethnicorum accidebat durissimum, primo loco, & unice prope modum, inculcaret, doctrinam nimirum de Christo *crucifixo*. Ita ut ab artificio Rhetorico, quod argumenta odiosa solerter tegere, verborumque lenociniis involvere juber, sciens volensque ad maxime diversa discesserit.

Adhæc illud etiam ab Oratorum instituto valde alienum est, quod Apostolus fatetur, se inter Corinthios *cum infirmitate, timore & tremore multiplici* (in singulari scilicet tentationis statu) versatum esse; cum Rhetorem intrepidus deceat affectus, vitioque ipsi vertatur timiditas, quippe quæ ad auditores movendos, & rem beneagendam, ineptum eum reddere creditur. Id quod Ciceroni, Oratori alioquin summo, in oratione pro Milone evenisse legimus.

Sed nempe Apostolo vis erat plane alia animos movendi, quam quæ a subsidiis humanæ sapientiæ expectari poterat. Unde etiam, neglectis persuadendi artibus (quas *πειθῆς ἀνθρώπων σοφίας λόγος*, persuasorios humanæ sapientiæ sermones, appellat) divina verbi virtute filius, Spiritusque auxilio fretus, Summam Evangelii simplicissime enarravit, & nude credendam proposuit: sic ut evidens esset, eos, qui fidem in Jesum crucifixum susceperunt, non arte humana captos, sed vi veritatis spirituali adactos, Apostoli testimonio credidisse.

His

His prælibatis, subit quærere, si profanam & sacram oratoriam, *rhetoricam*, inquam, & *homileticam artem*, inter se comparemus, utrum cum humanæ eloquentiæ præceptis, an vero cum Paulinæ prædicationis simplicitate magis illa convenire debeat?

Negari sane nequit, Apostolos longe sublimioribus Spiritu donis, adeoque excellentiori spiritualis facundiæ talento, instructos fuisse, quam ulli hodie Christiano sperare fas est, aut affectare. Interim & illud in dubium vocari non potest, quod Christianus, Evangelium prædicaturus, rectius Paulum, quam Demosthenem & Ciceronem, sibi sumat imitandum. Quodsi enim non dubitamus, ea hodiernis Ecclesiæ Ministris applicare, quæ Apostolus primario de se suisque cooperariis pronunciat, scilicet quod sint *ministri Christi, & Oeconomi Mysteriorum Dei*, 1. Cor. IV, 1. quid ni pari jure, quæ idem de suo prædicandi modo scire nos vult, ad imitationem nobis scripta esse credamus?

Posito igitur hoc fundamento, si verum fateri volumus, ita de studio homiletico judicandum erit, ut dicamus, concionandi illam artem tantum extra limites vagari, quantum, præterita Paulinæ regulæ semita, ad *πειθὴς ἀνθρώπων σοφίας λόγους* deflectat.

Hoc monito non prostratum imus utilia consvetæ homileticæ præcepta, quorum usus quo modo ad publicam adhuc ædificationem aliquid conferre queat, infra breviter indicandum erit; sed occasione tantum subministrare cupimus Studiosæ Juventuti, caute instituendi studium homileticum, & moderandi effusam alias artificia rhetorica sectandi licentiam.

Clarius elucebit moniti veritas & necessitas, si humanam dicendi artem cum Apostolica methodo adhuc propius conferamus, ita ut, quæ imitanda nobis sint, vel minus, ex ipsa collatione nobis fiat perspicuum.

Dubio caret, quod, si *Subjecti* conditionem respiciamus, ingens sese prodat utriusque diversitas. Rhetores græci, iisque succedentes Latini, utpote hodiernæ Rhetoricæ autores, homines fuerunt, utut scientiis & artibus humanis bene instructi, deflituti tamen divinæ veritatis lumine, sicque virtutibus etiam genui-

nuinis vacui, quippe quæ non nisi ex fide, per Spiritus S. gratiam, in corde nasci, & in verba, gestus, actionesque progerminare possunt.

Paulus autem quanto excellentiæ gradu illuminatus & sanctificatus fuerit, omnibus Christianis notum est. Cooperarios ejus etiam regenitos, adeoque divinæ sapientiæ luce collustratos, & pietatis non fucata decore ornatos fuisse, nemo est, qui negare queat, aut debeat. Subjecta itaque oratoriæ utriusque toto genere differunt.

Non minus, respectu quoque *intentionis & scopi*, Rhetores ethnici, atque Christiani Apostoli imitatores, plurimum a se invicem discrepant. Illorum enim finis erat, persuadere auditorem ad aliquid credendum vel faciendum, sive, verum esset, sive falsum, sive bonum, sive malum. Hinc etiam vulgo describitur Rhetorica, quod sit *ars persuadendi in utramvis partem*.

Hi autem, Apostolus scilicet & discipuli ejus, non alium prædicationi suæ scopum præfixum habent, quam *salutem*, spiritualem atque æternam, tum suam, tum eorum, qui ipsos audiunt. 1. Tim. IV, 16. Sciunt enim, *Evangelium*, quod annunciant, quamvis nudo & simplici sermone propositum, esse tamen *potentiam Dei, ad salutem omni credenti*; unde eos *illius nusquam & nunquam pudet*. Rom. I, 16.

Tam insigni intervallo cum *finis* atque *intentio* utrorumque a se invicem discedat, quid mirum, si *Media* etiam ad finem ductentia in longe diversa abeant?

Rhetor certe ethnicus, sive laudandum sibi aliquid fumeret vel vituperandum (in *genere demonstrativo*) sive deliberationi quid exponeret, (in *genere deliberativo*) sive denique coram judicio causam quandam ageret, (in *genere judiciali*) argumenta persuasionis non semper vera conquirit, sed sæpissime falsa, veritatis tantum fucis obducta, quibus, per verborum pompam, & troporum figurarumque lenocinia exornatis, omnia adjecit movendorum affectuum artificia, contentus, si auditores in suam pertrahere posset sententiam, sive vera, salutaris, & justa fuerit ea, sive minime talis.

Orator

Orator autem Christianus, imbutus Paulino sensu, ejusmodi persuadendi stratagematibus nec opus habet, nec utitur. *Ex bono boni cordis thesauro bona profert, & ex plenitudine cordis os loquitur.* Luc. VI, 45. *Necesse, ut multi, qui verbum Dei cauponantur, sed ut ex puritate, sed ut ex Deo, in conspectu Dei, in Christo, loquitur.* 2. Cor. II, 17.

Equidem non una prorsus eademque styli phrasiumque indole Apostoli, alique pii viri, usi sunt, naturali tamen cuique, & nequaquam affectata. Idem fuit omnium Spiritus, eadem fides, unicus scopus, distinctæ tamen ingenii dotes, & diversa etiam *χαρίσματα*. Ita nimirum placuit Deo, ad eloquium sacrum instruere servos suos, ut naturam sanctificaret, non tolleret, & consuetudines, in se haud malas, purificando perficeret, non eradicaret.

Jam igitur, ut id, quod ex hæcenus dictis concludendum arbitramur, breviter & planissime explicemus, manifestum esse credimus, Homileticæ sacræ Studiosum, ut in dicendo Apostoli Apostolicorumque virorum potius, quam Rhetorum secularium, fiat imitator, sequentes debere sibi ob oculos ponere, & curæ cordique habere regulas præliminæres.

x. Ut sit ipse talis, quales predicandi officio alios efficere cupit, aut præsumit. *

Itaque prima & primaria Concionatoris futuri cura esto, ut toto corde se convertat ad Dominum. Congruum enim est, *pœnitentiam, & fidem in Christum*, prius ipse didicerit ac expertus sit, qui alios publice, de pœnitentia & fide, officiisque Christianis, instruere, monere, redarguere, castigare aut consolari, audeat. vid. Rom. II, 17.

Hypo-

* *Proffesor Aquitanicus L. I. de Vita contempl.* Ad hoc sancte vivendum est Sacerdoti, (Concionatori) ne dicta sua repugnantibus factis evaeuet, si, quod prædicat fieri debere, non faciat, aut si, quod non facit, prædicare præsumpserit. Et *Augustinus L. IV. de Doctr. Christ. C. 27.* Habet, ut obedienter audiatur, quantacunque granditate dictionis, majus pondus vita dicentis. Nam qui sapienter & eloquenter dicit, vivit autem nequiter, erudit quidem multos dicendi studiosos, quantumvis animæ suæ sit inutilis &c.

Hypocrite sane sunt sensu maxime proprio, * qui, ut veteres fabularum actores Regis aut Principis in theatro, ita ipsi Doctoris Evangelici non nisi personam agunt pro rostris sacris, & simulatos gestus emendicatis accommodant verbis. Indignos profecto, qui res divinas eloquantur, dum eas neque fide venerantur, nec obsequio.

2. Ut, tanquam idoneus Dei homo, & ad omne opus bonum exacte preparatus, inter alios versari, & e suggestu docere queat, S. Scripturam, que sola ad hoc opus instruere potest, pio & assiduo tractet studio, & non veritates tantum exinde hauriat credendas atque faciendas, sed ipsum etiam, qui in illis regnat, experiri sequique studeat Spiritum. **
2. Tim. III, 14--17.

Equidem mirandum est, a multo jam tempore, usus, qui vocantur, homileticos, didascalicum, elencticum, epanortoticum, pedanticum, ex hoc ipso dicto depromptos, in consuetam methodum receptos, tamisique semper fere ob oculos & in ore fuisse, cum tamen S. Scriptura, quod hoc loco Paulus tam enixe commendat, a plurimis Homiletis neglectum aut contemptum fuerit studium. Immo hodiernum non desunt, quibus hermeneutices & exegeseos sacra fastidiuntur & vilipenduntur exercitia, & qui aliunde potius, quam ex sacris literis, suam dicendi facultatem comparare tentant. Quis autem non videt, falli eos & fallere, qui eloquentiæ artem sectantur, rerum, circa quas occupari debet, parum studiosi, & qui ista audent eloqui, quorum nec justam habent cognitionem, nec amorem, aut experientiam.

3. Ut Eloquentia ecclesiastica efficaciam non querendam putet in artificiosis precipue humane sapientiæ subsidiis, sed ut in rerum potius ponderare

* Hoc sensu Epiphanius illud hac voce utitur *Enchir. Cap. XXIII. Μέμνησο, ὅτι ὑποκριτὸς ἐστὶ δὲ δῶμαλος, οὐκ ἐστὶν εἰς διδασκαλίαν.*

** B. Gerhardus in *Metb. Stud. Theol. P. III. Sect. I. c. 1.* Sicut per preces cum Deo loquimur, ita per verbum suum Deus loquitur nobiscum. Preces sunt canales, per quos ecclesiis sapientia ad nos derivatur; verbum est fons illius sapientiæ, ex quo derivatur. Idem P. I. cap. 3. Scripturæ non converti possunt in opera, nisi per divinam gratiam, & Spiritus S. efficaciam, quæ absque precibus in nobis loquum non habent.

ti exemplo suo præeuntes observari possunt, sicque nunquam pœnitendi, & præsentis ædificationis, & futuræ habitudinis, fructus, abunde poterunt colligi.

5. *Ut artis homiletica, quæ academice docetur, præcepta, eo animo suscipiat, eoque scopo adhibeat, qui cum traditis jam monitis consistere, eisque congrue subordinari possit.*

Etenim, ut supra diximus, non sublatam omnino cupimus *Homileticam*, sed justum tantum ei poni optamus pretium, bonoque eam tractari ordine. Fatemur, in ritibus Ecclesiæ receptis non temere aliquid mutandum esse, neque inficias imus, homiletica etiam præcepta suam præbere utilitatem. Interim approbari nequit, si ea in immensum extollatur, ita ut præ ipsis magis necessariæ contemnantur aut negligantur Theologiæ partes: ex illa enim confusione non possunt non summa, tum ipsis concionatoribus, tum futuris quoque illorum auditoribus, subnasci damna & nocumenta. *

Quod si autem, scopo & ordine nunc paucis indicato, Theologiæ Studiosus homileticam aggrediatur discendam, sperari utique potest, tum ad sensum sacri textus profundius rimandum, tum etiam ad recte dispensanda, perspicueque proferenda, Dei eloquia, eum evasurum esse multo aptiorem & exercitatoriam. Id quod in prudenti Collegiorum homileticorum tractatione, fecernendo ab usum a vero usu, luculenter demonstrari potest.

Hæc etiam causa movit procul dubio, primis jam seculis, & ævo recentiori, pios Ecclesiæ Doctores, ut concionandi quandam methodum non tantum ipsi adhiberent, sed etiam alios docerent.

Quod ad veteres *Ecclesia Patres* attinet, aliqui eorum rhetoricam dicendi facultatem exercuerunt ante suam ad Christum conversionem, & cum per fidem postea sanctificata esset, non sine singulari auditorum commodo, illa usi sunt. Exemplo esse possunt *Justinus Martyr.*, ** *Athenagoras*, *** alique ex Græcis;

* Vid. *B. D. Spenceri* in signe & eximium de re homiletica iudicium, quod, ex *Præfatione Tab. bedæophticæ* præfixa excerptum, in fine huiusmodi paginarum legi potest.

** De quo legi potest *Eusebii* H. E. L. IV. c. VIII. XVI. XVIII.

*** Vid. *epus Apologia* pro Christianis ad Imperatores Antoninum & Commodum, ac *Conf. Hist. Magdeb. Cent. II. p. 198.*

*Tertullianus** *Cyprianus* ** & suo modo *Augustinus*, *** é Latinis. Alii, Christianis Parentibus nati, non plane negligendam censuerunt, uti reliquam Philosophiam, ita rhetoricam etiam artem, eo præcipue fine, ut cum Oratoribus atque Philosophis Ethnicorum his etiam armis certare possent. Id quod legimus de *Origene*, **** de *Basilio M. Gregorio Nysseno*, ***** *Nazianzeno* ***** etiam, aliisque.

Interdum cum ex vita & functione civili ad Ecclesiæ munera vocarentur, comparatam ante facundiam, in cathedram sacram secum attulerunt, quod de *Ambrosio* habemus in comperito. *****

In his probatæ pietatis viris rhetoricam artem, gratia divina opitulante, veros etiam fructus protulisse, nullum esse debet dubium. Interim mentem prius discat & imitetur, quam linguam, quia ab iis exemplum capiendum censet.

Reformationis Evangelicæ tempore *B. Lutherus*, † fatentibus omnibus, singulari eloquii dono præ aliis pollebat & eminebat, sed ingenio magis & gratiæ debebat, quam arti rhetoricæ, eloquentiam suam. Florebattunc, in Ecclesia noviter restaurata, Apostolica quædam in dicendo simplicitas & efficacia, cujus ope, intra annos haud ita multos, Evangelium non Germaniam tantum pervasit univetsam, sed in diffitas etiam penetravit provincias.

Postmodum, præeunte maxime *Philippo Melancthone*, Aristotelica Philosophia, novo habitu induta, scholas subintravit publicas, sicque Rhetorum præcepta paulatim ad artem quoque conditionariam cæperunt accommodari. Prodierunt etiam, primo

B 2

a Re-

* *Ab Euseb. H. E. L. II. cap. II. Vir in Romanis Legibus exercitatus*; & præterea celebris, etiam inter eos, qui Romæ illustres fuerunt, appellatur.

** Ante conversionem suam Rhetoricam professus est. Vid. de eo *Hieronymus* de Script. c. 57. & ipse hæc referendus *Lactantius*, Just. L. V. c. I. nec non *Erasmus* L. XXVIII. Ep. 6.

*** Vid. ipsius *Confess.* L. V. c. XIII. L. IX. lc. II. & V.

**** Vid. *Euseb. H. E. L. VI. c. 14. seqq.* ***** *Ruffinus* H. E. L. II. c. 9. ***** *Greg. Nyss.* in or. funebri.

***** Ex *Socrate* H. E. L. IV. Cap. XXX. & *Theodoret.* L. IV. c. VI. VII. nec non *Sozom.* L. VI. c. XXIV.

† *Hier. Wellerus* in *Const. de Stud. Theol.* Solus Lutherus hoc artificium tenuit, ut de rebus arduis tam clare, tam perspicue & simpliciter dicere & scribere potuerit, ut etiam pueri scripta ejus possint intelligere: hanc laudem cum nullo ~~hujusmodi~~ habet communem.

a Reformatione seculo nondum finito, varia homiletices compendia, v. g. *Forsteri, Sacci, Pancratii, Hier. Welleri, Hemmingii, Jacobi Andree*, aliorumque, in quorum tamen præceptis antiqua quædam observatur simplicitas.

A B. *Ægidii Hunnii** tempore, ut in aliis, ita in hac quoque Theologiæ parte, nova sese periodus exseruit, & comptior quædam concionandi methodus adhiberi cæpit.

Seculo XVII. jam adulto (circa annum scil. 1632.) B. *Hülsemannus methodi*, quæ hætenus passim floruit, *Lipsiensis* jecisse videtur fundamenta, quibus *Hodegeticum Carpzovianum*, & reliquorum, qui insequuti sunt, Autorum libellos homileticos, ornatu licet ampliore & exquisitiore, ut plurimum superstructos esse, haud abs re quis dixerit.

Cæterum tanta est hodie *Institutionum homileticarum*, a *ce* *leribus* etiam *Viris* editarum, copia, ut vel brevem earum recensio-
nem paginæ nostræ excludat angustia.

Quod igitur fieri solet in aliarum rerum abundantia, ut ipsa seligendi industria fatiget ac impediatur multitudo atque varietas, id etiam in studio hodie contingere concionatorio, non adeo est mirandum. Itaque omnino re est studiosæ Juventutis, ut in Collegiis, quæ vocantur, Homileticis, via ipsi commonstretur proxima, qua inoffenso pede incidere, & missis ambagibus, ad scopum suum recta pervenire queat.

Cumque & mihi, *divina dirigente gratia*, a POTENTISSIMO BORUSSIAE REGE, e munere Superintendentis, Consil. Consist. & Concionatoris Aulici, quo in Principatu Nassovio-Idsteniano hætenusungebar, clementissime vocato, ordinaria Theologiæ Professio publica nuper sit demandata, svalu & consilio Maxime Reverendæ Facultatis Theologi-
cæ, *Prælectiones* hoc semestri publicas rei Homileticæ docendæ destinavi, ita, ut pari gradu præceptorum eo spectantium primo genuinum *sensum*, deinceps legitimum illorum *usum*, si Deus vires vitamque concesserit, perspicue ostendere animum induxerim.

Hoc igitur Programmate futuros hujus Collegii Auditores præmonere & præparare volui, ad pensum hoc una mecum dextre aggrédiendum, feliciterque absolvendum. Reliquas quoque officii partes, auxiliante Deo, fideliter obire, & Collegia tum publica tum privata, prout necessitas aut occasio svasura est, suo quæque tempore & ordine, aperire studebo. Et quidem tempore hiberno publice (diebus ☿ & ♀) a III. ad IV. vesp. theoretice, diebus autem ♄ & ♃ a I. ad II. prædare, rem Homileticam ad ductum *Elementorum Homileticarum* ven. Dn. D. *Anthonii*, privatim autem horis jam consuetis *Pastorale* a Magnifico Dn. *Prorectore* cœptum, præeunte *Theol. Pastoralis* Max. Rev. Dn. D. *Joh. Mich. Langii*, bono cum Deo, diligenter pertractaturus sum. Faxit T. O. M. qui in cœlis est Pater, ut docentes discentesque magis magisque proficiamus in omni sapientia & cognitione spirituali, ipse inspiret nobis sincerum Evangelicæ veritatis amorem, sicque regat corda & labia nostra, ut & bene sentiamus, & ubi eloquio opus est, fructuose disseramus, per Dominum nostrum, Filium Dei unigenitum, *Jesum Christum*, Amen.

B. D.

* Qui 1697. mortuus est, biennio post celebratum, cui ipse interfuit, Colloquium Ratisbonense.

B. D. PHILIPPUS JACOBUS
SPENERUS,

In Præf. ad Tabb. hodosophicas
Dannhauerianas,

De
Re homiletica verissime & gravissime
monet sequentia.

De Homiletica etiam aliquid dicendum est, cujus, quatenus *Hermenutica & Exegetica* contradistinguitur, & in *Oratoria* sola consistit, cultum nimium non ego solum, sed mecum multi alii cordati, inter præcipua impedimenta studiorum sacrorum reponunt, idque omni jure. Postquam enim pretium oratoriae isti Ecclesiasticae pro sua dignitate nimium ab annis non ita multis (nam avorum memoria minus operæ ei impendi solebat) a quibusdam constitui cœpisset, multi, judicio hoc occupati, juvenum in Academiis abeuntium animos illa noxia admodum persuasione impleverunt, cum suggestu destinati sint, & præcipua Ministerii pars consistat in concionibus habendis, non melius se studiis consuluros suis, quam si concionandi artem calleant. Unde quorundam hac opinione fascinatorum prima & ultima cura hæc est, ut Homiletica tractent, dicendique ex arte modum discant, quid olim dicant ut discant omnino incurii; illis non ab similes, qui de calceorum affabre consuendorum poliendorumque artificio unice solliciti, de mediis corii comparandi, vel etiam aprandi, plane securi sunt, unde fit, ut aliquando hoc mendicando quærere necesse habeant, aut eo deficiente ex charta, membrana, aut alia materia inepta calceos ad regulas artis consuunt, satis elegantes, sed usus nullius. Quid enim aliud speremus de hominibus, qui, cum nec credenda nec agenda debita cum cura animo conceperint, eumque habitum sibi comparaverint, ex quo olim dicenda, accedente debita meditatione, ultro succurrant, omnem operam oratoriae Ec-

clesiasticæ impendunt, de disponendi, amplificandi, illustrandi
 artificio solliciti, & quidquid huc facere videtur, omni labore
 congerentes, ut aliquando methodice & ornatè dicant, non tam
 quod cœtui ad ædificationem in primis profuturum erat, quam
 quod methodum, quam sibi elegere, suppeditare aut postulare
 opinantur? Unde si bona dicunt, dicunt ex aliis, utinam non
 magna plerumque cum *ἀνεπίστα* mutuo sumta aut exscripta, quæ
 sæpe nec satis intelligunt, adeoque nec rectè applicant. Hi subfi-
 diarii auctores spem si fallant, dicunt inepta, & qualia exspe-
 ctes ab hominibus Theologiæ veræ ignaris, quorum præcipua
 cura fuit *oratoriae* leges discere, & *dispositionum formulas*, tamquam
 unicum sapientiæ thesaurum, colligere, atque in his omnem
 suam collocare fiduciam. Hoc tam noxium cacoethes, quo tot
 juvenum, ingenio alias satis valentium, studia plane pessumdan-
 tur, dignum esset publica etiam, ne latius serperet, coercitione;
 saltem non rectius doctores Academici de auditoribus suis mere-
 ri possent, quam si omni occasione, omnique animi contentione,
 dirum istum errorem illorum animis evellant, ostendentes, hunc
 præcipue scopulum esse innumeris naufragiis infamem. De me
 profiteri possum, cum plurimum Candidatorum examinando-
 rum munus etiam mihi incumbat, ex illis, qui, de methodo stu-
 dii sui in genere quæsi, se Homileticæ operam navasse, mihi re-
 sponderunt, rarissimos in examine ita stetitisse, ut non præposte-
 ræ istius industriæ noxa ad oculum apparuerit. Quæras ergo,
 nullumne credam Homileticæ usum? Hoc vero non dixerim,
 id tamen adferere confidens, tantum non esse, quantus pleris-
 que creditur. In plurimis concionibus plus *demonstrationis Spiritus*
& virtutis (*ἀπόδειξις πνεύματος καὶ δυνάμεως*) quam artis &
πειθῶν ἀνδραπένης σοφίας λόγων deprehendi optarim, ad istam ve-
 ro quam ad illam oratoria hæc magis ducit, immo ad illam duce-
 re non potest, quam vellem, ut non sæpius abduceret! Cum,
 qui ejus amore nimio capti sunt, quomodo quave ferie, quam
 quid dicant, plerumque magis penſi habeant, malintque auditō-
 ribus minus profutura, si methodi leges id exigere credantur,
 proponere, quam contra harum præscriptum, ac ita *ἀμεθοδως*,
 inhæ-

inhærere iis, quibus salus hominum efficacius promoveretur. De hisce *metodi* equidem *legibus* in universum judicare meum non est; miror tamen, esse, qui rem liberam, nimirum de rebus divinis ad populum, ejus ædificationi, uti hæc exposcit, verba, faciendi studium, ausint certis legibus ita determinare, ut in vitio ponatur, si hæ non ante oculos semper sint, præcipuam vero laudem reportet oratio ad superstitionem usque ad illas exacta. Spero equidem, qui *Ecclesiasticam* hanc *oratoriam* tradunt, non ea esse temeritate, ut hanc suis tribuant regulis auctoritatem, quam discipuli plures, forte præter ipsorum sententiam, jactant, seque & alios omnes istis astrictos volunt, tamquam legibus, cum, qui præscripserunt, consilia dare voluerint, quæ sequi, & ad libitum ommittere, cuivis sit integrum. Interim non abnuerim, quibus sermones formare difficilius est, aliquod subsidium sibi ex eo parare posse, si, ex oratoriis præceptis, rem satis cognitam, ut ab audientibus facilius percipiatur, certo & commodo ordine disponere & dicendi facilitate clariorem reddere discant: qui, meo quidem sensu, Homiletices aut unus aut præcipuus fructus apud illos est, quibus non *laus eloquentiæ*, sed *profectus auditorum* solus finis est. Unde talibus potissima cura est, dum studiis operam navant, ut apparatus cognitionis solidæ, de omni re divina locupletem admodum, comparent, quo *Thebeticum* & *Exegeticum* studium faciunt, ex quo suo tempore larga manu admetiantur, quæ concioni fidei & vitæ proderunt, eo dicendi genere, quod omnem vim suam, non a verborum & *Φερίσιως* artificio, vel aures demulcente elegantia, sed a rerum, quas tractant, insita, virtute, & dicentium serio zelo repetat: Rhetorices præceptis illi tantum futuris usui, ut assuescant, majori perspicuitate, & commodo ordine, quæ velint, eloqui. Intra hos terminos reducta *Homiletica* prodesse potest, quæ immoderatus exulta, nunc multis nocet, facitque, ut, qui concionatores, istius beneficio, aliis litteris neglectis, evadere unice laborant, ne quidem concionibus aliquando, nempe ex vero usu Auditorii, habendis idonei fiant, verborum plerumque fluxu aures demul-

cen-

AB 154893

AB: 154893

ULB Halle 3
003 313 859

81

VD17

Centimetres

Farbkarte #13

B.I.G.

Blue

Cyan

Green

Yellow

Red

Magenta

White

3/Color

Black

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

39.
PROGRAMMA THEOLOGICUM,
DE DISCRIMINE
ARTIS
RHETORICAE
ET
HOMILETICAE,

QUO,
AD
PRAELECTIONES PUBLICAS
DE
RE HOMILETICA HABENDAS,
FUTUROS AUDITORES
PRAEPARAT
JOHANNES DANIEL HERRNSCHMID,
S. S. Theol. Lic. huc usque Superintendens, Confilia-
rius Confistor. & Concionator Aulicus in Principatu
Nassovio-Idsteniano, jam Prof. Publ. Theol.
Ord. in Alma Fridericiana.

HALAE,
LITERIS ORPHANOTROPHEI
M DCC XVI.